

VERENIGING
Vrienden
van
Sonsbeek

De Vereniging van Vrienden van Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem wil een klankbord zijn voor de bezoekers van de monumentale parken en voor de eigenaar van de parken, de Gemeente Arnhem. Het doel van de Vereniging is mee te werken aan de instandhouding en verfraaiing van de parken Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem. Vrienden van Sonsbeek ondersteunt Bezoekerscentrum Sonsbeek financieel met een vaste bijdrage per lid.

De contributie per lid bedraagt per jaar:

voor particulieren € 13,50, voor verenigingen € 35 en voor bedrijven € 50; Bankrekeningnummer: NL30 ABNA 0406 333 505 t.n.v. Vrienden van Sonsbeek. ANBI: de Vereniging is door de fiscus erkend als culturele 'Algemeen Nut Beogende Instelling', wat inhoudt dat donaties met de factor 1,25 voor de fiscale aftrek mogen worden vermenigvuldigd.

Bestuur Vereniging Vrienden van Sonsbeek:

Edzard Gelderman (voorzitter) tel. 443 14 57, Luuk Broer (secretaris) tel. 442 49 56, Niels Wildering (penningmeester/ledenadm.) tel. 06-51829265, Loes Prakke (promotie/project herstel waterrad) tel. 443 34 95, Tjada van den Eelaar-de Sitter (schouw/website) tel. 445 50 98, Koos de Vos (educatie/Groenforum) tel. 363 49 71, Gerard Nijhuis (parkgidsen) tel. 339 08 00. Adviseurs: Joop Morsink (historie), Jeroen Glissenaar (gemeentelijk parkbeheer), Jeroen Voskuilen (Bezoekerscentrum).

Ledenadministratie:

Vereniging Vrienden van Sonsbeek, per adres Bezoekerscentrum Sonsbeek, Zypendaalseweg 24a, 6814 CL Arnhem, Telefoon: 445 06 60, Email: info@parksonsbeek.nl Website: www.parksonsbeek.nl

De Stichting Bezoekerscentrum Sonsbeek wil bezoekers bewust maken van de mooie groene kanten van Arnhem. Dit gebeurt door het organiseren van tentoonstellingen, excursies en evenementen. Het bezoekerscentrum levert informatie over de parken Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem en het is een goed startpunt bij een bezoek aan de parken. Website: www.bezoekerscentrumsonsbeek.nl

Bestuur Stichting Bezoekerscentrum Sonsbeek:

Leo van der Meer (voorzitter), vacature (secretaris), Leon Tjakkes (penningmeester), Willem Hoeffnagel, Anne Marie van Lanen, Ton Jansen, Paul Baeten

*Bij de voorpagina: op 9 september 2014 heeft burgemeester Kaiser het nieuwe waterrad van de Begijnmolen in gebruik gesteld.
Foto: het raad draaide proef vanaf 13 mei 2014*

Folly's

*Folly (lett. dwaasheid): nutteloos bouwwerk
We kennen ze allemaal, in de parken die zijn ingericht in de 'Engelse Landschapsstijl', folly's, zoals een waterval, een Grieks tempeltje, een grot of een uitkijktoren. De rijke eigenaar liet ze bouwen om zijn smaak en rijkdom te tonen aan zijn adellijke vrienden. Maar zoals het aantal mensen dat van het park geniet is toegenomen, zo is ook het aantal folly's gegroeid. Dat geldt ook voor Park Sonsbeek.*

Na elke Sonsbeek Beeldtentoonstelling zijn er kunstwerken aangekocht om ze voor het park te behouden. Tijdens de wandeling laat de parkgids ze zien: de 'Hemelse Bollen' in de Koude Vijver, de 'Bakermat' in de Ronde Vijver, de 'Meditatieheuvel' in de Vlinder-tuin. Ook over de Tellegenbank en het monument van Antoon Lorentz weten ze genoeg te vertellen.

Een van de laatste toevoegingen, The Lazy King, is nogal omstre-den. De gemeente kocht het beeld aan omdat veel Arnhemmers dat wilden. Maar – zeker na de vernieling in 2009 en de dure vervanging in 2013 – klonken er ook stemmen van mensen die het beeld maar niks vinden. Die mensen mogen dat natuurlijk vinden, maar dat geeft ze nog niet het recht het beeld te vernielen. Het hele park, inclusief omstreden elementen en onderhoudsbeslissingen, verdient ons respect.

Dat respect verdienen ook de koeien, de 'wandellende folly's' die even beeldbepalend zijn voor Sonsbeek als bijvoorbeeld dat andere 'nutteloze bouwwerk' de Witte Watermolen.

Gerard Herbers

DE MOERASWEIDE

Waar alles onbelemmerd stroomt en stroomt
Uit oorsprong, kwel en langs de wandelpaden
Laat één gebied zich nauwelijks doorwaden
Daar lijkt beweging even ingetoomd

Een weide waar de bioloog van droomt –
Geen dor project van landschapsarchitecten –
Een rijk van vogels, planten en insecten
Van drassig land, slechts door een hek omzoomd

Toch komt van tijd tot tijd ook hier de hand
Nee – niet van God – maar van de mens die maait
Die kaal slaat wat geleefd heeft en gebloeid

Juist dat vormt ook in dit moerassig land
(De zeis waarmee de tijd zijn scepter zwaait)
De bodem waarop nieuwe aanwas groeit

Cees van der Pluijm
parkdichter

Lof van de parknatuur

25 jaar Vrienden van Sonsbeek

Tijdens de jubileumconferentie 'Ons Sonsbeek' op 28 mei 2014 sprak historica en publiciste Ileen Montijn een column uit. Bijgaand leest u de verkorte versie van haar gesproken column over motieven en verwachtingen van parkbezoekers aan het begin van de 20e eeuw en nu. Zoekt de parkbezoeker een ritje in een rijtuig, struinnatuur of wat anders?

*Ileen Montijn tijdens haar presentatie.
Foto: Femke Beijnvoort*

De reiziger die in 1902 met de Baedeker in de hand door Nederland reisde, mocht van die gids Arnhem zeker niet overslaan. De Gelderse hoofdstad, geliefd toevluchtsoord voor rijke oud-Indischgasten, was namelijk een van de mooiste steden van het land. Er waren verscheidene convenabele hotels: Bellevue bijvoorbeeld, hoog gelegen aan de westkant van de stad, met een uitzicht dat tot de Betuwe reikte, of Hotel de Pauw.

Om de omgeving te verkennen kon de toerist kiezen uit paardentrans, stoomtrams en stoomschepen op de Rijn. Maar het aardigste was het volgens Baedeker om een fiacre, een rijtuigje met één paard te huren voor een tochtje: de omgeving van Arnhem was fraaier dan welke andere Nederlandse streek ook. Het begon al een paar minuten ten noorden van het station. Daar lag Sonsbeek, een voormalig landgoed, nu een park met uitgestrekt bos en waterpartijen. Vanaf de Belvédère had men een uitzicht tot aan de Eltener berg en de heuvels rond Kleef.

De Baedeker was dus aardig up-to-date met de vermelding dat Sonsbeek een publiek park was, want dat was het pas sinds twee jaar. Verder ademt de gids uit 1901 nog helemaal de sfeer van de negentiende eeuw. De standensamenleving was nog ongeschonden, en het hotelpersoneel, de koetsiers en alle andere mensen die het leven voor de toerist aangenaam maakten, gingen zelf helemaal nooit voor hun plezier op reis. Die konden hoogstens op zondag eens de natuur in trekken... en sinds kort mochten ze dus ook op Sonsbeek wandelen, in een prachtig park dat was ontworpen en aangelegd voor rijke grootgrondbezitters. Voor hun genoeg, maar onmiskenbaar ook als demonstratie van hun macht, want dat is waar het om gaat bij het bezitten – en naar eigen wens modelleren – van een enorm stuk natuur. Hún tuin, hún park, hún ruimte was het geweest... en nu was het van iedereen.

Dames en heren, ruimte is luxe. De geschiedenis van de afgelopen 150 jaar is te beschrijven als de geschiedenis van de verovering van de ruimte: ruimte om te wonen, te leven en te verpozen. Dat de bevolking is gegroeid is bekend. Minder bewust zijn wij ons van het feit dat gemiddeld iedereen over véél meer ruimte beschikt dan vroeger; ruimte om te wonen, maar ook buiten, in de 'openbare ruimte'.

In de 21ste eeuw lijkt Nederland op zomerse dagen geheel in bezit te zijn genomen door mensen die niet binnen willen zijn. De parken zitten vol met picknickende, zoenende, frisbee-ende, radio-luisterende mensen. Overall wordt geprofiteerd van de buitenlucht. Terrassen, plassen en grachten zijn overvol. In stadswijken verschijnt na de geveltuinen nu het ene dakterras na het andere. Buiten wordt gegeten en gedronken, gespeeld, muziek gemaakt, geklust. Pioniers doen aan *urban farming*. 'Buiten is het nieuwe binnen,' juichte een bijlage van *NRC Handelsblad* een jaar geleden.

Wonderlijk genoeg hebben de parken het in Nederland in de 20ste eeuw toch moeilijk gehad. Dat had te maken met de modernistische ideeën die hier, meer nog dan in andere landen, opinieleiders in hun greep hadden. Modernisten keurden alles af wat naar traditie en behoudzucht zweemde. Dat botste met de verlangens van gewone mensen, die zich nu eindelijk dingen konden veroorloven die in het verleden het voorrecht van de elite waren geweest – een eigen huis met een pannendak bijvoorbeeld, en misschien zelfs een tuintje. Voor hun vrije tijd mooie parken met krullende lanen en romantische vijvers...

Van de modernisten kregen ze de wind van voren. Eengezinshuizen met tuintjes, wat dachten ze wel! Flats moesten er komen. En parken met krullende paden, stel je voor! Parken waren elitaire nepnatuur – en krullen, ja, krullen waren misdadig. De kortste weg van A naar B is toch de rechte lijn?

De laatste 25 jaar heeft een nieuw, nog radicaler modernistisch geloof om zich heen gegrepen: de ecologie. Natuur moet ruig zijn, anders is het eigenlijk geen natuur. Niet alleen tuinen en parken telden nu niet meer mee, maar het boerenland. Hele gebieden werden 'teruggegeven aan de Natuur' – alsof het kunstgras en plastic bomen waren geweest, die daar eerst groeiden. Uit vreemde landen werden runderen geïmporteerd om er te grazen. Dijken werden doorgestoken om de getijden hun authentiek verwoestende gang te laten gaan. Het liefste hadden de ecologen de mens de toegang tot de natuur helemaal ontzegd.

Struinnatuur werd het nieuwe ideaal. En de hoogste vorm van natuurgenet: een gps-wandeling, waarbij iemand een route loopt door een onherbergzaam terrein, terwijl hij onafgebroken kijkt naar het apparaatje in zijn hand.

Dames en heren, u weet ervan. Maar u weet ook dat de fundamentalistische ecologie het pleit niet zal winnen. Uiteindelijk stemmen mensen met hun voeten, en zowel tuinieren als het bezoek aan parken maken de laatste jaren een nieuwe bloei door. Parken zijn springlevend: getemde en met zachte hand geordende natuur is het mooiste wat er is. Arnhem, een van de groenste steden van Europa, kan trots zijn op zijn parken – en ook op u, want u helpt ze in stand te houden, hun belangen te behartigen en hun lof te zingen. In dat koor zing ik graag een toontje mee.

Ileen Montijn

Het succes van een simpele boomstam als speelobject. Bij de Witte Villa / Stadsvilla Sonsbeek, zondag 4 mei 2014

Over het gebruik van onze parken

25 Jaar Vrienden van Sonsbeek

Op de jubileumconferentie van Vrienden van Sonsbeek van 28 mei jl. genoten de 80 deelnemers van twee presentaties (zie het vorige nummer van ons blad) en een gesproken column. Daarna gaven de deelnemers in discussiegroepen hun reactie op een aantal uitdagende stellingen over het gebruik van onze parken. Een samenvatting van de reacties vindt u hiernaast. Met dank aan Chris Zeevenhooven en Jan Vierdag.

Het bestuur van Vrienden van Sonsbeek zal het vervolg op de gedane suggesties bewaken.

Parkregels en handhaving?

Aan de ingangen van de parken moet je de gebruiksregels – geboden en verboden - ophangen. Dat vermindert overtredingen en vandalisme en vergemakkelijkt het elkaar aanspreken door parkbezoekers en zo nodig verbaliseren door handhavers. Anderzijds: parkbezoekers kennen de regels toch, zoals 'geen gemotoriseerd verkeer', 'honden aan de lijn in de buurt van de watervogels' en 'afval in de bakken of mee naar huis'. Wat helpen meer tekstborden dan nog? Gedrag is de eigen verantwoordelijkheid van de parkbezoeker. En verbaliseren volgt na overtreding. Laat de politie de parken opnemen in hun autopatrouille, in het bijzonder 's avonds laat. Men pleit voor een aparte handhavingsfunctionaris ('boswachter') voor de parken, iemand die de parken en de geregelde parkbezoekers kent. Net als de wijkagent die zijn wijk kent.

Evenementen of rust?

In een stadspark heerst diversiteit. In het weekend zijn er evenementen, met muziek, op de daarvoor aangewezen plekken. Door de week vooral stilte en rust. Kunstobjecten in de parken is prima, maar zet ze flexibeler in. Sonsbeek is een park, geen beeldentuin. Er is voor iedere groep bezoekers plaats in de parken. Voorzichtig fietsen mag, laat voetgangers altijd voorgaan. Barbecueën mag, maar wijs er plekken voor aan. De kwetsbare Steile Tuin is 's nachts op slot. Geef de horecabedrijven de ruimte om rendabel te draaien, anders is er geen horeca. Zwemmen in de vijvers is geen onderwerp. Over de wenselijkheid van een historische tram vanaf het station, langs Sonsbeek naar het Openlucht Museum en Burgers' Zoo wordt verschillend gedacht.

Koeien in de weiden of mensen?

Unaniem: de koeien in de weiden horen bij het landschap van Sonsbeek. Agrarisch gebruik van de Sonsbeekweiden moet in onze stad mogelijk blijven. Met informatie voor bezoekers, veiligheid voor mens en koe, en zo nodig met schrikdraad. Op de paden en de gazons is voldoende ruimte voor de mensen en hun honden.

Arnhem, de ideale parkstad?

De (47) Arnhemse parken maken de stad bijzonder. Ook bij de andere Arnhemse parken zouden bewoners zich zo betrokken moeten voelen dat ze zich organiseren. Betrokken bewoners vormen de garantie dat parken goed gebruikt en goed onderhouden worden.

Luuk Broer

Groepsdiscussie tijdens de jubileumconferentie 'Ons Sonsbeek'.

Foto: Femke Beijnvoort

Zwanenzang

Het hagelwitte hotel verwachtte hen
lantaarns en sierlijke hekken heetten hen
welkom in de curve van de brug
sneeuwroem bloeide
burgers zagen hoe twee zwanen in hun buurt
een burcht bouwden van gebroken riet
lieten hen begaan kruisten dagelijks hun pad
zij waanden zich een zwanenpaar en gasten van de stad

de stad was goed voor hen
zij keek vertederd op de vogels neer
als die de veren streken vleugels strekten
hoofden doopten in en aan de waterspiegel kleefden
eenmaal stegen zij op boven de molenwijer
in een wei omhalsden zij elkaar
paarden zwijgend
verzadigd vlijden zij zich op zichzelf neer
verstopten onder riet en dons hun eieren voor de stad

de stad was goed voor hen tot Pasen
toen
de nacht nog maanloos
dook de dood op aan het hek
als een razende stortte hij op de nestburcht neer
en voor ze het wisten liep hij met een zwanennek
nog lekkend over straat
in het centrum van de stad
hief hij grijnzend het medusahoofd
boven een plein vol dwazen

bij het molenwater
koelden kuikens in hun schalen
hun dood kwam stilletjes
wat later

Ad Habets
13 mei 2014

Het einde van het 'Gulden Spijker'

Dit is het laatste verhaal in het drieluik 'verloren erfgoed op Gulden Bodem'. In het eerste deel deed Benno Landsheer verslag van het 'Het Jachthuis' op Gulden Bodem dat in 1964 om onduidelijke redenen werd gesloopt. Daarna presenteerde dezelfde auteur de historie van boerderij 'De Zyp', ook al om onduidelijke redenen gesloopt, in 1966. Hier volgt het derde deel, geschreven door Feike Vlas, over de rentmeesterswoning 'Gulden Spijker', destijds gelegen aan de Zijpendaalseweg iets verder dan boerderij 'De Zyp'. Het huis is afgebrand in 1945 en ondanks intensieve pogingen niet weer herbouwd.

Dicht bij de reusachtige tamme kastanjes, rechts van het ingangspad van Park Gulden Bodem aan de Zijpendaalseweg, heeft ooit een huis gestaan. Op de gevel stond in fraaie letters de naam 'Gulden Spijker'. Landgoed Gulden Bodem was ooit eigendom van de familie Brantsen van Zypendaal. Het huis diende als woning voor hun rentmeester. Wanneer er in de nacht van 12 op 13 april 1945, voorafgaand aan de bevrijding van Arnhem, vanuit de Betuwe een hevig artillerievuur op het gebied rond Arnhem werd gelegd, werd ook het Gulden Spijker getroffen en brandde geheel uit boven de hoofden van de rentmeester en zijn twee zoons, die zich schuil hielden in de kelder. De woning werd na de oorlog niet herbouwd.

Het begin.

Uit de archieven blijkt dat dit niet de eerste rentmeesterswoning was op deze plaats. In 1852 liet de jonge Willem Gerard baron Brantsen een huis voor zijn rentmeester bouwen naast de eeuwenoude kastanjes. Het woord 'Spijker' in de latere naam duidt erop dat een eerder bouwsel op deze plek waarschijnlijk dienst heeft gedaan als opslagruimte voor het landgoed. In 1875 ging een nieuwe rentmeester, Hendrik Jan Tiemens (geb.1848) genaamd, in het bescheiden huisje wonen. Hij volgde toen zijn neef Dirk op en trouwde een jaar later met Jaantje Buitenweg. Het huisje werd eind jaren tachtig veel te klein voor het al maar uitdijende gezin van de rentmeester. Daarom besloot de baron naast het nog geen veertig jaar oude huisje een royalere woning bouwen. In 1890 betrok de familie Tiemens het nieuwe onderkomen. Het oude huisje werd daarna gesloopt. Het nieuwe rentmeestershuis voerde nu voor het eerst de naam 'Gulden Spijker' op de voorgevel.

De oude baron Willem Gerard Brantsen stierf in het laatste jaar van de 19e eeuw. Zijn weduwe baronesse Alwina Brantsen-Bohlen werd vanaf toen de werkgever van rentmeester Hendrik Jan Tiemens. In het jaar 1902 werd het Gulden Spijker verbouwd. Het huis ging de hoogte in met een extra verdieping.

ca. 1905 - de familie Tiemens bij Hans, Grietje en de heks – de tamme kastanjes

Het begin van het einde.

In 1920 kwamen gravin Alwina Brantsen, de enige dochter van de oude baronesse, en haar echtgenoot graaf Von der Goltz te wonen op Het Jachthuis van het landgoed Gulden Bodem (zie *Bulletin VVS Winter 2013*).

In 1926 stierf de oude baronesse Alwina Brantsen-Bohlen op kasteel Zypendaal. De familie Von der Goltz-Brantsen bleef daarna wel op Het Jachthuis wonen want nog tijdens het leven van de baronesse waren er al onderhandelingen gestart met de gemeente Arnhem over de verkoop van kasteel Zypendaal. De partijen konden toen niet tot overeenstemming komen, waarna Dr. J.C.

Hartogs, de stichter van de Enka kunstzijdefabriek in Arnhem, het landgoed in 1925 kocht. Hij stond het vervolgens in bruikleen af aan de gemeente Arnhem, die het uiteindelijk in 1930 van Hartogs kocht.

Vanaf 1926 diende de inmiddels bejaarde rentmeester 'Hendrik Jan Tiemens van het Gulden Spijker' dus de gravin en graaf Von der Goltz. Hij werd bijgestaan door zijn zoon Adriaan. Deze Adriaan kwam na de dood van zijn vrouw met zijn drie kinderen bij zijn ouders op het Gulden Spijker wonen. In 1932 overleed Hendrik Jan. Zijn weduwe Jaantje stierf twee jaar na hem. Zoon Adriaan volgde zijn vader op als rentmeester.

In de meidagen van 1940 kreeg deze Adriaan Tiemens een niet alledaagse klus opgedragen van zijn werkgeefster gravin Alwina Von der Goltz-Brantsen. Twee dagen na de inval van de Duitse Wehrmacht

op het Nederlandse grondgebied dwongen de Duitse militaire autoriteiten het gemeentebestuur van de stad Arnhem een terrein beschikbaar te stellen als 'Ehrenfriedhof' om aldaar Duitse militairen, die om het leven zouden komen in de loop van de oorlog, ter aarde te bestellen. Het werd een open plek in een bosperceel, gelegen aan de Deelenseweg, dat eigendom was van de familie. De graaf Von der Goltz zou, als oud-officier van het keizerlijke Duitse leger in de Eerste Wereldoorlog, daarover niet moeilijk doen.

De Arnhemse gemeentebestuurders hadden dat goed ingeschat. Gravin Alwina, een geboren Arnhemse en behoorlijk 'oranjezind', had er meer moeite mee maar stemde uiteindelijk toe met de opmerking: "Als ze (die Duitsers) er maar voor zorgen dat hun begraafplaats snel vol komt". Rentmeester Adriaan Tiemens kreeg daarom de opdracht het beoogde 'Ehrenfriedhof' aan de Deelenseweg uit te zetten en dit de Duitse militaire autoriteiten aan te wijzen in het bijzijn van een Arnhemse gemeentebestuurder.

Adriaan Tiemens zal de laatste bewoner van het Gulden Spijker zijn, want zoals aan het begin van dit verhaal al is verteld: het Gulden Spijker zou niet meer worden herbouwd nadat het in vlammen was opgegaan op 13 april 1945. De restanten van de ruïne werden daarom in 1947 gesloopt. Hetzelfde lot onderging Het Jachthuis in 1964 (zie *Bulletin VVS Winter 2013*).

Wat bleef op de Gulden Bodem waren de twee markante 'wachters' van het landgoed: de twee oude kastanjebomen nabij de plek waar ooit het 'Gulden Spijker' vanaf 1890 tot 1945 had bestaan.

Of toch nog een nieuw begin?

Midden jaren '90 van de vorige eeuw werd door het gemeentebestuur van Arnhem een nieuw beheerplan voor het Park Gulden bodem vastgesteld, waarin onder meer de eventuele herbouw van Het Jachthuis, gesloopt in 1964, volgens een nieuw bestemmingsplan mogelijk zou worden gemaakt. Geboren Arnhemmer drs. Willem H. Tiemens (1944-2005), jurist en een meer dan

1930 - Het Gulden Spijker, de rentmeesterswoning van Zypendaal

verdienstelijk amateurhistoricus, kwam dit ter ore. Deze Willem Tiemens*) was de achterkleinzoon van Hendrik Jan Tiemens, rentmeester en bewoner van het 'Gulden Spijker' van weleer. Hij kwam nu op het idee voor de bouw van een woning voor hem en zijn vrouw, op de plaats van het verdwenen rentmeestershuis. Daartoe zocht hij contact met Paul Scholten, burgemeester van Arnhem en wethouder Henri Lenferink. Beide bestuurders, zeer geïnteresseerd in lokale geschiedenis, waren enthousiast voor dit plan. De Dienst Stadsontwikkeling**) kreeg daarom de opdracht een traject uit te zetten dat ten doel had een kavel in erfpacht uit te geven waarop de familie Tiemens een woning zou kunnen bouwen en wel exact op de plaats van het verdwenen Gulden Spijker in het Park Gulden Bodem. Voldoende draagvlak scheen er aanwezig te zijn want ook de Vereniging Vrienden van Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem en het Arnhems Historisch Genootschap Prodesse Conamur zagen het bouwplan wel zitten. De Arnhemse architect Theo Wismans maakte een schetsontwerp voor het te bouwen nieuwe Gulden Spijker. Uiteindelijk liep het plan compleet vast. Niet in de laatste plaats omdat de landschapsarchitect van de Dienst Stadsontwikkeling mordicus tegen dit bouwplan was. De Arnhemse Welstandscommissie ging hierin volledig in mee, wat resulteerde in een negatief advies aan het college van B&W. Deze legde op haar beurt dit advies uiteindelijk niet naast zich neer. Na de problemen die het gemeentebestuur kort tevoren had met dezelfde Welstandscommissie over de nieuwbouw van de verzekeraar Ohra, zat het niet te wachten op nog een conflict. De bouwaanvraag werd afgewezen. De familie Tiemens gooide daarom de handdoek in de ring. Einde oefening wederopbouwplan Gulden Spijker.

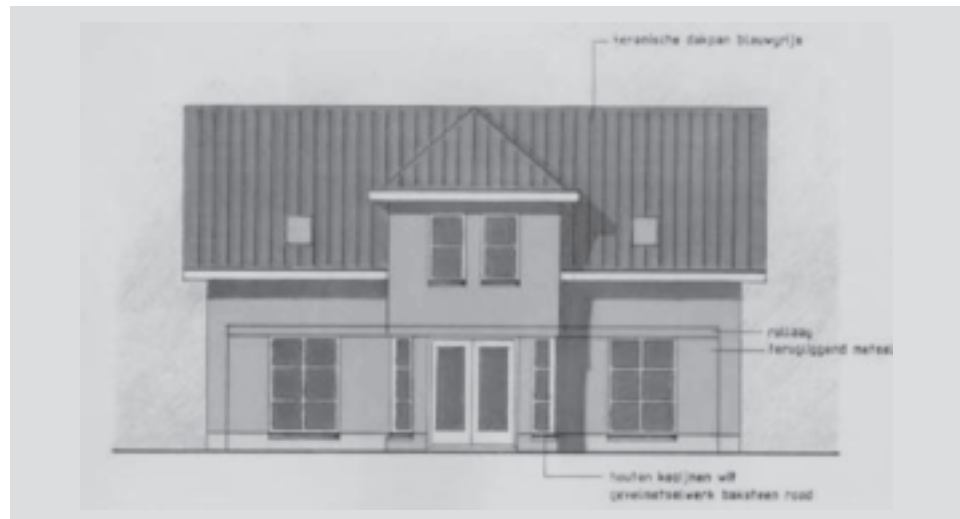
Feike Vlas

*) De schrijver van dit artikel was bevriend met Willem Tiemens, vanaf 1969 tot aan zijn dood in 2005.

**) Bij de Dienst Stadsontwikkeling was ik in die tijd werkzaam als landmeetkundige. Op verzoek van Willem Tiemens heb ik enig kadastraal onderzoek verricht over de bouwhistorie van het Gulden Spijker. Verder heb ik de kavel voor het nieuwe Gulden Spijker uitgezet in het terrein. Wat mij het meest is bijgebleven, is een vergadering op de beoogde bouwlocatie in de winter van 1996 bij een temperatuur van 6 graden onder nul. Alle betrokkenen bij het herbouwplan waren daarbij aanwezig en dat waren er nogal wat. Van de inspecteur Bouwtoezicht van de Dienst Stadsontwikkeling tot de stadsgroenspecialist van de Dienst Milieu en Openbare Werken.

Bronnen:

- De toenmalige website van Willem H. Tiemens.
- De Gelderlander en de Arnhemse Courant, januari 1996.
- *'Ontginning van de heidevelden in de Gemeente Arnhem in de 19e eeuw'*, door J. Hofman, in: *'Arnhem in acht historische opstellen'*.
- Privéarchief J.F.Vlas.

1996 - ontwerp van Theo Wismans voor het nieuwe Gulden Spijker

Statig en dynamisch

Ook al heeft Park Sonsbeek een rijke historie, het is zeker geen statisch park. Dat geldt voor het gebruik van de ruimte, zoals Bart Lichtenberg uiteenzette in zijn inleiding tijdens de conferentie op 28 mei (zie lentenummer van dit Bulletin). De paden die oorspronkelijk bedoeld waren om de deftige dames te laten flaneren en de koets te laten rijden, worden nu gebruikt door 'gewone' wandelaars, al of niet in gezelschap van hun hond.

Ook voor de bomen in het park geldt dat de tijd niet heeft stilgestaan. De eiken en vooral de beuken die meer dan 200 jaar oud zijn, verkeren nu langzamerhand in de 'terminale fase' van hun bestaan. Ze zien er monumentaal uit, maar van binnen zijn ze vaak hol. Regelmatig valt of waait er dan ook eentje om en soms moet er preventief gekapt worden om risico voor de gebruikers te vermijden.

Met name de boomgroepen die als 'decorstukken' zijn neergezet om 'zichtassen' te creëren beginnen langzamerhand slijtage te vertonen. Zo zijn langs het pad dat van de Karpervijver naar het Hertenkamp loopt, enkele markante beuken omgewaaid tijdens de najaarsstormen. Als dominostenen werden een paar even markante eiken en een forse hulstboom mede geveld. De bomen die bleven staan – vooral een hoge beuk met zijn kale stam – lopen nu gevaar omdat ze de bescherming van de rij vóór hen moeten missen.

Alle monumentale en markante bomen worden regelmatig onderworpen aan VTA (Visual Tree Assessment), waarbij door een boomdeskundige, aan de hand van uiterlijke kenmerken, wordt bepaald of een boom nog gezond genoeg is om te blijven voortleven.

Als een markante boom die deel uitmaakt van een boomgroep langs een 'zichtas' plaats moet maken, wordt er een groepje soortgelijke bomen terug geplant. Via natuurlijke selectie wordt bepaald welke boom uiteindelijk de 'opvolger' wordt. Pas als de jonge bomen een hoogte van zo'n 20 meter hebben bereikt, zal door het kiezen van een 'toekomstboom' de definitieve keuze worden bepaald.

Zo is te zien langs het pad van de Witte Villa naar het Lorentz-monument dat een groepje jonge, bruine beuken het goed doet, net als de beuken langs het pad achter de Ronde Weide.

Of de vijf oude beuken bij de trap boven aan de Steile Tuin er nog staan op het moment dat dit Bulletin verschijnt, is voor mij een grote vraag. In elk geval ben ik niet de enige die ze zal missen.

Gerard Herbers

Bij de storm van oktober 2013 vielen ten Noorden van de Karpervijver enkele meer dan 200 jaar oude beuken om. Op de lege plek zijn nieuwe bomen geplant. Nu een gat is gevallen in hun bescherming worden ook de beuken daarachter bedreigd. Foto: in juni 2014 viel daar nog een beuk om. Andere in die hoek zullen volgen.

Actie: duizenden bloembollen

We hebben wat te vieren: de Vereniging Vrienden van Sonsbeek bestaat 25 jaar. En dan geef je bloemen aan het park. Maar een park is geen tuin waar je zomaar een perk bloemen uitzet. Bovendien hebben we de Steile Tuin al met de bloemrijke borders.

Wat er mist zijn de wilde bloemen, de bloemen die zomaar tussen de bomen in het bos en tussen het gras van de gazons staan. In Engelse landschapsparken, zoals Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem, moeten dat vooral boshyacinten en narcissen zijn. In de gazons brengen crocussen wat levendigheid tussen het groen. Natuurlijk moeten het verwilderingssoorten zijn opdat het er zo natuurlijk mogelijk uitziet.

Om dat te verwezenlijken gaan we bollen planten, duizenden bollen! Het parkbeheer heeft de bollen besteld en IVN-Arnhem heeft de organisatie van de actie zich genomen. Vrienden van Sonsbeek en andere organisaties steunen de actie. En er zijn veel handen nodig.

Op zaterdag 1 november 2014 gaan we aan de slag. U als Vriend van Sonsbeek komt natuurlijk helpen en neemt familie, vrienden en burens mee. Hoe meer handen, hoe leuker en hoe lichter het werk. Als u zich aanmeldt op info@parksonsbeek.nl krijgt u te zijner tijd nadere informatie over plaats en tijd. Volgend voorjaar kunnen we allemaal trots genieten van de bloemenzee.

Voorjaar 1998: narcissen in bloei voor de Theepit / het Sonsbeek Paviljoen. In de jaren 80 en 90 hielp Scouting de bloembollen de grond in.

Tjada van den Eelaart

Wolkbreuk 28 juli

Bij de ongeëvenaarde wolkbreuk op maandag 28 juli 2014 kon de Sint Jansbeek niet al het water verwerken dat in korte tijd naar beneden kwam bulderen uit Sonsbeek. Veel paden in het park vertoonden enorme erosiegeulen en het gedeelte van de beek in de De la Reijstraat stond tot aan de rand toe vol (zie foto). Dat de spoordijk langs de Sonsbeeksingel een 'dijk' is werd toen wel duidelijk; niet alleen in de Transvaalbuurt maar ook in Klarendal stond deze straat blank. De gemeente en het waterschap zullen hun hersens moeten pijnigen hoe dit probleem – dat zich ongetwijfeld vaker zal voordoen – aangepakt moet worden. Dat de 'Schouwgroep' zich over dit probleem zal buigen, moge duidelijk zijn.

Gerard Herbers

Colofon

Het Bulletin VVS is een uitgave van de Vrienden van Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem en van het Bezoekerscentrum Sonsbeek. Het Bulletin verschijnt vier keer per jaar. Het wordt gratis toegestuurd aan de leden van de Vereniging Vrienden van Sonsbeek. ISSN 1567-1054. Oplage 800 stuks.

Redactie:

Gerard Herbers
Rob van Otterloo
Luuk Broer (eindredacteur)

Vormgeving en druk:

Coers & Roest
ontwerpers bno | drukkers
Arnhem

Redactie-adres:

Bezoekerscentrum Sonsbeek,
Zypendaalseweg 24a,
6814 CL Arnhem
email: info@parksonsbeek.nl

Het Winternummer van Bulletin VVS verschijnt op 21 december. Vorige nummers vindt u op de website www.parksonsbeek.nl onder > Nieuws.

Retour afzender/adreswijziging
Mogelijk is de adressering niet juist. Wilt u in dat geval zo vriendelijk zijn om hieronder de juiste gegevens in te vullen en het blad 'retour afzender' of deze strook in een enveloppe terug te sturen naar: Vrienden van Sonsbeek, Zypendaalseweg 24a, 6814 CL Arnhem.

Het correcte adres is:
Naam:
Postcode:
Reden retourzending:

Plaats:

Straat:

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas

